

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації на тему: **«Розвиток вертикально інтегрованих структур аграрного бізнесу в умовах глобалізації»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії *Спеціальності 051 – Економіка, Галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки*

ЛЕВКІВСЬКОГО ЄВГЕНІЯ ВОЛОДИМИРОВИЧА

За результатами розгляду дисертації та наукових публікацій, у яких висвітлено основні результати дослідження, а також за підсумками проведеної публічної презентації наукових результатів дисертації та її обговорення на засіданні кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету, встановлено:

1. Актуальність теми дисертації.

Вертикальна інтеграція в умовах нестабільного розвитку національної економіки, пов'язаного із впливом російської агресії та мінливістю ринкової ситуації, а також викликами глобалізації, розглядається як можливість стратегічного розвитку підприємств в сфері аграрного бізнесу, враховуючи переваги щодо підвищення ефективності та зменшення витрат при здійсненні господарської діяльності на внутрішньому і зовнішньому ринках. Вертикально інтегровані структури аграрного бізнес-середовища функціонують у складних умовах нерівномірності цінової ситуації, перебоїв в експорті сільськогосподарської продукції, нестабільної роботи «зернових коридорів», нестійкості продовольчої системи, лобіювання внутрішніх інтересів з боку країн-імпортерів українського зерна та інших видів сільськогосподарської сировини й агропромислових товарів. Водночас, великомасштабні агро-бізнес-структури, які утворюються шляхом вертикалізації, можуть створювати певний дисбаланс через надмірну ресурсну, зокрема, земельну капіталізацію, ускладнення виходу малих і середніх підприємств аграрного бізнесу на ринок та сприяти його монополізації. Це зумовлює необхідність проведення дослідження теоретично-прикладних та методичних засад становлення і розвитку вертикально інтегрованих структур в аграрному бізнесі, як з позиції реалізації конкурентних переваг в умовах трансформаційних процесів під впливом глобалізації, так і врахування стратегічних інтересів держави, нарощування темпів міжнародної торгівлі, переорієнтації на виробництво сільськогосподарської продукції з високою частиною доданої вартості, посилення соціальної відповідальності бізнесу та відданості Цілям сталого розвитку.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри.

Дисертаційна робота виконувалася в рамках науково-дослідних робіт кафедри міжнародних економічних відносин та європейської інтеграції Поліського національного університету за темою: “Інноваційна модель зовнішньоекономічної політики в умовах кризи глобалізації” (№ДР 0120U101915), тематичний підрозділ “Транснаціоналізація глобальних бізнес-технологій” (2020-2024рр.) та госпдоговірної науково-дослідної теми: “Розробка та наукове обґрунтування логістичного маршруту експорту сільськогосподарської продукції в умовах російської агресії” (16.06.2022 р.– 21.06.2023 р., Договір № 26-06 від 21.06.2022р), де автором проведено дослідження перспектив ефективного розвитку аграрних вертикально інтегрованих структур на зовнішньому і внутрішньому ринках, визначено альтернативні напрями позиціонування аграрних вертикально інтегрованих структур у глобальних ланцюгах доданої вартості на підставі результатів оцінки поточного рівня конкурентоспроможності експорту в розрізі основних видів агропромислової продукції.

Результати дослідження відкривають перспективи для поглиблення теоретико-методологічних та методичних засад розвитку вертикально інтегрованих структур і враховуються в освітньому процесі Поліського національного університету, зокрема при викладанні дисциплін «Глобальна економіка», «Міжнародна торгівля», «Міжнародні економічні відносини», «Соціальна відповідальність у міжнародному бізнесі» (довідка № 1095/01-17 від 05.09.2023).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів та вирішенні конкретного наукового завдання.

Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, розробки, висновки й рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. На основі отриманих у процесі дослідження результатів сформовано теоретико-методологічні та методичні підходи й практичні рекомендації щодо ефективності функціонування конкурентоспроможних вертикально інтегрованих структур в аграрному бізнесі, під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів глобалізаційного середовища.

Автором систематизовано наукові погляди та узагальнено підходи до еволюційно-методологічного та теоретичного змісту вертикальної інтеграції в цілому, та в аграрному бізнесі, зокрема; виявлено мотиваційні чинники функціонування вертикально-інтегрованих підприємств в сфері агробізнесу; систематизовано сукупність методичних підходів щодо визначення економічної ефективності вертикально інтегрованих структур агробізнесу; узагальнено світові тенденції створення глобального профілю вертикалізації в агробізнесі; здійснено статистично-аналітичну оцінку функціонування експорторієнтованих агроформувань (аграрних холдингів); визначено

позиції вертикально інтегрованих структур у глобальних ланцюгах доданої вартості; обґрунтовано перспективи досягнення конкурентних переваг та стратегічних векторів розвитку вертикальних бізнес-структур в агробізнесі з врахуванням глобальних викликів. Особистий внесок у наукових працях, опублікованих у співавторстві, наведено окремо у списку публікацій.

4. Достовірність та обґрунтованість запропонованих здобувачем положень, висновків та рекомендацій.

Достовірність та обґрунтованість сформульованих наукових положень, висновків та рекомендацій базується на ґрунтовному аналізі літературних джерел, конкретній постановці мети, завдань, використанні сучасних методів дослідження, а саме: на системному підході, яким передбачено використання загальнонаукових (діалектичного, наукової абстракції, аналізу і синтезу, закони логіки) та спеціальних економічних методах дослідження: історико-економічному: виокремлення рис вертикальної інтеграції в еволюційному економічному розвитку, аналіз трансформаційних змін в аграрному секторі економіки та зумовлених ними процесів виникнення великомасштабних вертикально інтегрованих структур в агробізнесі, формулювання дефініції вертикальної інтеграції з ознаками глобалізації; порівняльного аналізу: зіставлення кількісних показників економічної ефективності діяльності агрохолдингів, характеристика виробничого, земельного, інвестиційного потенціалу вертикально інтегрованих структур аграрного бізнесу; статистично-економічному: збір, обробка, аналіз динаміки статистичних даних, групування, табличне і графічне представлення результатів дослідження щодо ролі агрохолдингів в національній та світовій економіці; економіко-математичному: визначення місця аграрних холдингів в глобальних ланцюгах доданої вартості, моделювання стратегічних векторів розвитку вертикально інтегрованих структур в аграрному бізнесі; монографічного: дослідження моделей вертикальної інтеграції на прикладі і досвіді окремих країн світу з врахуванням їх специфічних особливостей, рівня економічного розвитку, які формують глобальний профіль сучасних вертикально інтегрованих структур в сфері міжнародної торгівлі та аграрного бізнесу..

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правові акти, які регулюють процеси розвитку різних організаційних форм підприємств аграрного бізнесу, офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики і продовольства України, монографічні праці та наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, офіційна науково-аналітична інформація мережі Internet, результати особистих аналітичних узагальнень автора.

5. Наукова новизна основних результатів дослідження.

До найбільш вагомих результатів дисертаційного дослідження належать такі:

вперше:

- аргументовано ефект конвергенційних вигод для суб'єктів вертикально інтегрованих структур в агробізнесі, досягнення якого відбувається завдяки подоланню розриву у маневреності та підсиленню потенціалу створення стійких інтернальних бізнес-комунікацій з урахуванням розходжень індивідуальних суб'єктних інтересів та збереженням автономності. Конвергенція позицій аграрних бізнес-структур в системі глобальних і внутрішньо національних ланцюгів доданої вартості уможливорює інтеграцію зусиль та їх таргетування в умовах невизначеності, сприяє розширенню доступу до світових товарних ринків та інвестиційних ресурсів, інноваційних технологій, забезпеченню систем менеджменту висококваліфікованими фахівцями;

удосконалено:

- теоретичне наповнення поняття “вертикально інтегрована структура” як сталої системи взаємовідносин стейкхолдерів, що синергує кумулятивний внесок у забезпечення продовольчої безпеки, досягнення балансу пріоритетів нарощування агровиробництва та сталого розвитку у період мировідбудови, що сприяє прискоренню переходу від сировинної спеціалізації підприємств до виробництва продукції з високим рівнем доданої вартості, адвокації справедливих умов міжнародної торгівлі, стимулюванню економічного зростання аграрного сектору економіки;

- систематизацію чинників мотивації процесів вертикальної інтеграції в аграрному бізнесі, які забезпечують як стимулюючий вплив на економічну ефективність вертикалізованих структур через диверсифікацію та індустріалізацію діяльності, так і стримуючий, що виникає внаслідок домінування економічних пріоритетів вертикально інтегрованих структур відносно інших суб'єктів малого та середнього бізнесу;

- методичний підхід до визначення економічної ефективності діяльності вертикально інтегрованих структур аграрного бізнесу, в основу якого покладено інтегральну оцінку, що дозволяє ідентифікувати фактори впливу на результати господарської діяльності підприємств та визначити їх вагомість за допомогою комбінації факторного, кореляційного та регресійного аналізу;

дістали подальшого розвитку

- детермінація моделей вертикалізації, властивих аграрному бізнесу окремих регіонів світу, які базуються на полярно протилежних формах господарювання (від дрібного фермерства до масштабних агрокомпаній з високим рівнем капіталізації) та утворюють гібридний глобальний профіль вертикальної інтеграції. Доведено адаптивність стратегій вертикалізації в агробізнесі, що досягається через нівелювання ризиків глобального бізнес-середовища та націленість на досягнення компліментарних інтересів виробників й сталого розвитку сільського господарства;

- аргументація залежності експортної активності агрохолдингів від сукупності таких факторів, як капіталоозброєність, продуктивність праці,

рентабельність капіталу, прибутковість земель, оборотність власного капіталу, чистий дохід на 1 га сільськогосподарських угідь, та рівень інфляції, що свідчить про вузьку виробничу та експортну спеціалізацію, хаотичність зв'язків з іноземними партнерами, недостатній рівень імплементації міжнародних систем управління якістю продукції та слугує ознакою існування викликів у досягненні суб'єктами агробізнесу критеріїв сталого розвитку;

- визначення перспективних ніш у позиціонуванні вертикалізованих агроструктур в системі глобальних та національних ланцюгів створення доданої вартості з урахуванням ролі учасників в розрізі окремих товарних позицій та рівня конкурентоспроможності на внутрішньому й світовому ринку;

- методичний підхід до встановлення напрямів та визначення ефективності розвитку вертикально інтегрованих суб'єктів агробізнесу, побудований на основі поєднання результатів експертної оцінки та економіко-математичного моделювання й сценарного аналізу стратегічних векторів розвитку. Апробація запропонованого підходу довела превалювання не стратегічних, а операційних чинників у плануванні розвитку вертикалізованих структур, управління яким має здійснюватися з дотриманням принципу комплементарності пріоритетів мікро- та макроекономічного характеру.

6. Наукова і практична цінність результатів дослідження.

Дисертація є самостійно виконаною кваліфікаційною завершеною науковою працею, у якій викладено положення, висновки й пропозиції, здобуті автором особисто. На основі отриманих у процесі дослідження результатів автором сформовано теоретико-методологічні і методичні узагальнення та науково-практичні пропозиції щодо розвитку вертикально інтегрованих структур в агробізнесі в умовах глобалізації.

Результати дисертаційного дослідження знайшли наукове та практичне застосування при розробці Програми економічного і соціального розвитку Житомирської області на 2023 рік Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської обласної військової адміністрації, а саме при розробці Р.3: п. 3.1.3 “Зовнішньоекономічна діяльність та міжнародне співробітництво”, п. 3.1.7. “Інформатизація та цифровий розвиток”, п. 3.2.2 “Сільське господарство” (довідка № 08/1352/0/2-23/56 від 01.09.2023 р.); у використанні при стратегічному плануванні соціально-економічного розвитку ПП “ГАЛЕКС-АГРО” (довідка № 215 від 01.09.2023 р.) Звягільського району Житомирської області.

7. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації.

За темою дисертації, які відображають основні результати, опубліковано 13 наукових праць, загальним обсягом 7,19 ум. друк. аркушів

(автору належить 5,23 ум. друк. ар.), з них 7 праць, у яких опубліковано основні результати дослідження, у т. ч. 3 статті у іноземному науковому періодичному виданні, проіндексованому в базах даних Scopus та WoS Core Collection, 4 у наукових фахових виданнях категорії Б, 5 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, одна наукова праця, яка додатково відображає результати дисертації.

Публікації за темою дисертації:

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1.1. У наукових виданнях, що індексуються у базі даних Scopus:

1. Mechanisms of state regulation of the agricultural sector in the context of agro policy development / O. Shebanina, H. Skoryk, N. Stovolos, T. Kharchenko, T. Samoilenko, Ev. Levkovskyy. *International Journal of Management (IJM)*. 2020. Vol. 11, Issue 7. P. 576–588. DOI: 10.34218/IJM.11.7.2020.053. URL: https://iaeme.com/MasterAdmin/Journal_uploads/IJM/VOLUME_11_ISSUE_7/IJ_M_11_07_053.pdf. (0,92/0,2 ум. друк. арк.; *Особистий внесок автора*: аналіз параметрів розвитку агробізнесу в контексті полікотворення).

2. Efficiency of the large-scale agri-industrial entities in Ukraine / S. Demianenko, M. Sahaidak, O. Sas, T. Avramenko, Ye. Levkivskiy. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2021. Vol. 1, No. 36. P. 179–189. DOI: 10.18371/fcaptp.v1i36.227739. URL: <http://fkd.org.ua/article/view/227739>. (1,06/0,2 ум. друк. арк.; *Особистий внесок автора*: аналіз ефективності та моделювання оптимізації розмірів функціонування крупномасштабних аграрних компаній).

3. State Governance Tools for Environmental Management and Agrarian Business in the Digital Age / A. Obykhod, Y Dorosh, T. Kharchenko, N. Stovolos, Y. Levkivskiy, T. Samoilenko. *Estudios de Economia Aplicada*. 2021. Vol. 39, No 3. P. 2–10. URL: <http://ojs.ua.es/ojs/index.php/eea/issue/view/SUSTAINABLE%20ECONOMICS>. (0,75/0,2 ум. друк. арк.; *Особистий внесок автора*: оцінка впливу агробізнесу на навколишнє природне середовище, огляд зарубіжного досвіду).

1.2. У наукових фахових виданнях України:

4. Зінчук Т. О., Левківський Є. В. Корпоративна соціальна відповідальність вертикально інтегрованих структур аграрного бізнесу як умова сталого розвитку. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 39–49. (1,17/0,6 ум. друк. арк.; *Особистий внесок автора*: обґрунтування змісту КСВ з позиції основних засад сталого розвитку, міжнародних стандартів та принципів; визначення ролі КСВ у якості ресурсу рівня життя і добробуту на сільських територіях; зміна образу бізнес-діяльності з орієнтацією на високий рівень КСВ).

5. Левківський Є. В. Екологічна складова експортної політики підприємств агробізнесу в умовах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Наукові горизонти*. 2019. № 11. С. 23–31. (0,92 ум. друк. арк.).

6. Зінчук Т. О., Левківський Є. В. Конвергенція агро-бізнес-структур в новій моделі глобалізаційної економіки. *Інноваційна економіка*. 2020. № 7/8. С. 5–13. (0,98/0,5 ум. друк. арк.; *Особистий внесок автора*: обґрунтування можливостей адаптації суб'єктів агробізнесу до ефективної інтеграції, переплетіння економічної діяльності, зближення і об'єднання їх потенціалом (конвергенція) з врахуванням впливів процесу глобалізації).

7. Левківський Є. В. Перспективи позиціонування аграрних вертикально інтегрованих підприємств у глобальних ланцюгах вартості. *Бізнес-Інформ*. 2022. № 11. С. 155–161. (0,67 ум. друк. арк.).

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Левківський Є. В. Перехід до зеленої економіки – перспективний тренд агрохолдингів. *Органічне виробництво і продовольча безпека* : зб. праць учасників ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (27-28 травня 2021 р.). Житомир : Поліський нац. університет, 2021. С. 262–271. (0,37 ум. друк. арк.).

9. Левківський Є. В. Формування конкурентних переваг агрохолдингів. *Теоретичні і практичні засади забезпечення сталого агровиробництва та соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах інноваційної економіки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (20 травня 2021 р.). Харків : Харківський нац. аграр. університет ім. В. В. Докучаєва, 2021. С. 23–26. (0,20 ум. друк. арк.).

10. Левківський Є. В. Особливості формування експортного потенціалу аграрних вертикально інтегрованих структур. *Пріоритетні напрями розвитку економіки: наукові дискусії* : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. (27 квітня 2021 р.). Житомир : Поліський нац. університет, 2021. С. 53–59. (0,32 ум. друк. арк.).

11. Levkivskyi Y. Benefits of Agricultural Vertically-Integrated Companies from Integration in the Global Value-Chains. *Socio-Economic Challenges : Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Sumy, October 26–29, 2021*. Sumy : Sumy State University, 2021. P. 51–53. (0,13 ум. друк. арк.).

12. Левківський Є. Конвергенція аграрних бізнес-структур різного рівня масштабування у рамках ланцюгів формування доданої вартості. *100-річчя Поліського національного університету: здобутки, реалії, перспективи* : зб. праць учасн. Міжнар. наук.-практ. конф. (22–23 вересня 2022 р.). Житомир : Поліський нац. університет, 2022. С. 291–294. (0,22 ум. друк. арк.).

3. Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

13. Левківський Є. В. Вертикально інтегровані структури як ефективний метод ведення аграрного бізнесу в зарубіжних країнах. *Сталий розвиток сільських територій* : монографія / за ред. Т. Зінчук, Ю. Романаускаса. Клайпеда : Вид-во Клайпедського університету ; Київ : Центр учбової літератури, 2019. С. 415–420. (0,65 ум. друк. арк.).

8. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозиумах, семінарах.

Результати досліджень, які включені у дисертаційну роботу пройшли апробацію та оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції: “Пріоритетні напрями розвитку економіки: наукові дискусії” (27 квітня 2021 р.), Житомир, Поліський національний університет; IX-й Міжнародній науково-практичній конференції: “Органічне виробництво і продовольча безпека” (27-28 травня 2021 р.), Житомир, Поліський національний університет; Всеукраїнській науково-практичній конференції: “Теоретичні і практичні засади забезпечення сталого агровиробництва та соціально-економічного розвитку сільських територій в умовах інноваційної економіки” (20 травня 2021 р.), Харків, Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучасва; Міжнародній науково-практичній конференції: “Імперативи економічного зростання в Україні та ЄС у контексті сталого розвитку” (26-29 жовтня 2021 р.), м. Суми; Міжнародній науково-практичній конференції: 100-річчя Поліського національного університету: здобутки, реалії, перспективи (22-23 вересня 2022 р.).

9. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення. Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Дисертація відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст дисертації викладено на 220 сторінках, містить 17 таблиць і 37 рисунків. Список використаних джерел налічує 183 найменування на 19 сторінках; 7 додатків подано на 14 сторінках.

Дисертаційне дослідження виконано із дотриманням принципів академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації. Подані до захисту матеріали належать автору.

10. Відповідність дисертації зазначеній спеціальності.

Дисертаційну роботу Є.В. Левківського на тему: «Розвиток вертикально інтегрованих структур аграрного бізнесу в умовах глобалізації» присвячено розв'язанню наукової проблеми, пов'язаної з теоретично-методологічним і методичним обґрунтуванням наукових засад й розробкою практичних рекомендацій щодо розвитку вертикально інтегрованих структур агробізнесу в умовах глобалізації.

За змістом завдань і методів дослідження, які розв'язують конкретні наукові завдання, отриманими результатами, практичною і теоретичною

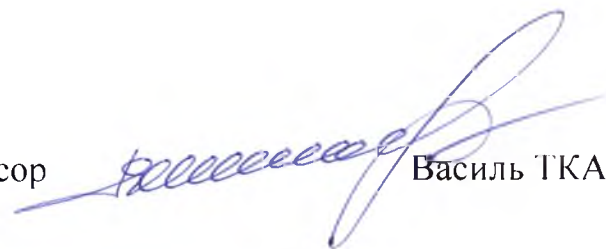
значимістю дисертаційна робота відповідає спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

11. Загальний висновок. Дисертаційна робота Євгенія Володимировича Левківського на тему: «Розвиток вертикально інтегрованих структур аграрного бізнесу в умовах глобалізації» подана у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, яка виконана здобувачем особисто, містить наукові положення, нові науково обгрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень, а також свідчить про особистий внесок здобувача в науку.

За актуальністю, науковою новизною, теоретичним, методологічним і практичним значенням, повнотою викладу принципів наукових положень, обгрунтованістю одержаних результатів та оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

З урахуванням наукової зрілості та професійних якостей здобувача Євгенія Володимировича Левківського дисертація на тему: «Розвиток вертикально інтегрованих структур аграрного бізнесу в умовах глобалізації» рекомендується для подання до розгляду і захисту у спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» та спеціальності 051 «Економіка».

Головуючий на засіданні:
професор кафедри економіки,
підприємництва та туризму,
гарант ОНП «Економіка»
доктор економічних наук, професор

Василь ТКАЧУК

09.10.2023 р.

